

WiderScreen.fi 3/2008

26.1.2009

Väline ei ole vain väline

- Jokisaari, Olli-Jukka, Parikka, Jussi ja Väliäho, Pasi (toim.), *In medias res. Hakuja mediafilosofiaan*

Tero Karppi

Tulostettavat versiot- [htm](#)- [pdf](#)[\[takaisin\]](#)**Väline ei ole vain väline**

Olli-Jukka Jokisaaren, Jussi Parikan ja Pasi Väliähön toimittama *In medias res. Hakuja mediafilosofiaan* on räväkkä päänavaus kohti uutta suomalaista mediafilosofiaa. Aiemmin sana mediafilosofia on suomalaisessa diskurssissa esiintynyt Esa Saarisen ja Mark C. Taylorin teoksessa *Imagologies: Media Philosophy* (1994). *In medias resin* johdannossa tästä perinteestä sanoudutaan kuitenkin irti hyvin vilkkaasti: "kyseinen teos tyytyi lähinnä kierrättämään cyberkulttuurisia hype-kliseitä ja Greet Lovinkin mukaan aiheutti enemmän harmia kuin hyötyä koko tutkimuslalle" (s.9). Suomalaisessa keskustelussa mediafilosofia ei tekijöiden mukaa ole toistaiseksi institutionalisoitunut vaikka esimerkiksi Jukka Sihvonen, myös yksi artikkelikokoelman kirjoittajista, on tuonut elokuvatieteen kautta mediafilosofisia käsitteitä suomalaiseen ajatteluun.

Artikkelien perusteella mediafilosofian teoriakentässä yhdistyy saksankielinen nykykeskustelu, ranskalainen filosofia, erityisesti Gilles Deleuze ja Félix Guattari ja toisaalta antiikin media-ajattelu. Kyse on siis harvinaisen laajasta spektristä, joka ei kuitenkaan kaadu runsauteensa vaan pikemminkin tuottaa moniulotteisen koosteen mediafilosofian mahdollisuuksista. Mistään johdannosta mediafilosofiaan *In medias resissä* ei kuitenkaan ole kyse vaan artikkelit iskevät suoraan asiaan, turhia alustamatta ja kuvia kumartelematta. Kirjan tekstit ovat populismia kaihtavaa hardcore-kamaa, jota harvoin näkee suomeksi julkaistavan.

"Ymmärryksemme laajeneminen suhteessa ajattelun medioihin voi sallia myös maailman ajattelemisen perustavanlaatuisesti toisella tavoin", Pasi Väliäho (s. 90) toteaa ja tulee samalla kiteyttäneeksi *In medias resin* kantavan ajatuksen. Elämme maailmassa, jossa sanat, kuvat ja äänet ovat medioituneita ja määrittävät elinympäristöämme. Erilaiset media-spektaakkelit ulottavat lonkeronsa yksityisestä julkiseen, subjektiivisesta poliittiseen, taiteesta tieteeseen. Median rooli ei palaudu puhtaaseen välissä olemiseen (lat. medium) vaan se myös omalta osaltaan vaikuttaa niin yhteiskuntaan, kulttuuriin kuin ajatteluun näiden taustalla.

Mediafilosofian näkökulmasta katsottuna *In medias resin* artikkelit pyrkivät vastaamaan kahteen kysymykseen: yhtäältä, miten filosofiset käsitteet ovat kriittisessä suhteessa mediaan ja toisaalta miten media mahdollistaa filosofista ajattelua? Kirjoittajien tarkoituksena ei ole antaa essentialistista käsitystä siitä mitä on media. He itse asiassa ovat itse ensimmäisenä myöntämässä, että koko median käsite on hankala, kirjava ja uhkaa jopa koko mediafilosofian käsitteen määrittelyä.

Yhtenä ratkaisuna tähän käsitteelliseen ongelmaan on median määrittelemisen konkreettisen ja havaittavan objektin sijaan tapahtumana – tai sanan monikkomuotoa kunnioittaen tapahtumina. Media ei rajaudu sanomalehtiin, elokuvaan tai internetiin mutta pitää silti ne sisällään. "Tällöin tutkimuksen kohteiksi asettuvat moninaiset niveltymiset ja siirtymiset filosofisten käsitteiden, konkreettisten tekniikoiden, aistimus- ja ilmaisumuotojen (kuvien, sanojen, äänten) ja yhtä hyvin sosiaalisten rakenteiden muutosten välillä" (s. 8).

Mediafilosofian historiaa kartoitetaan hieman artikkelin johdannossa, ja tarkemmin itse käsitettä käy läpi Tarmo Malmbergin artikkeli "Mediafilosofia filosofian ja mediatutkimuksen välillä", jossa kirjoittaja jakaa mediatutkimuksen kenttää erilaisiin taksonomioihin ja pyrkii luokittelujen ja lajittelujen kautta ottamaan selvää siitä, mitä mediafilosofia voisi olla. Malmberg esittelee lyhyesti ja avaavasti läpi niin Kittlerin, McLuhanin kuin Debrayn toisistaan eroavia mediafilosofisia ajattelumalleja. Keskeistä näille kaikille malleille on ihmisen, median ja filosofian uudenlaisen suhteen ymmärtäminen – toisten ajattelijoiden mielestä tällä suhteella on kaoottiset seuraukset kun taas toiset vannovat uuden yksilöllisen ja kollektiivisen harmonian syntyä. "Voitaneenkin sanoa, että mediafilosofian suuri maailmankatsomuksellinen vedenjakaja kulkee jossain näiden katsomusten välissä" (s. 50). Mediafilosofia on käsitteellisesti uusi ilmiö ja sijoittuu 1950-luvun ja kolmannen vuosituhannen alun väliin. On kuitenkin syytä muistaa, että "filosofian itsensä mediatietoisuudella on pitkät juuret filosofian historiassa" (s. 13). Mediafilosofian historiaa voidaan jäljittää kreikkalaiseen filosofiaan, jossa keskeisessä osassa ovat esimerkiksi Platonin Valtiossa esittämät ajatukset taiteen ja todellisuuden suhteesta.

Artikkelissaan "Luku ja numero" Friedrich Kittler tonkii filosofian historiaa matematiikan medioiden näkökulmasta. Kittlerin mukaan mediatutkimus on "mielekästä vasta, kun medioilla on mieli. Meiltä yhä kitkerästi uupuu luvun mediahistoria, koska Aristoleen takia meillä on vain ontologia – muotoa ja ainetta, mieltä ja mielettömyyttä, henkeä ja ruumista ja mitä muita absurdiitteja onkaan ollut olemassa vuodesta 330 lähtien." Käytännössä Kittler pohtii miten "kuinka olla alistamatta meidän matemaattista kalkyylistä, episteemisistä olioista ja teknologisia medioista rakentunutta maailmaamme jollekin korkeimmalle olevalle – olkoon se jumala, mieli tai ihminen" (s.65). Kittlerin teksti on kokoelman vaikein ja vaatii laajat tiedot niin matematiikasta kuin filosofiatakin. Samalla se on kuitenkin hauskaa luettavaa kirjoittajan heittäessä piikkejään eri suuntiin ja kyseenalaistaessa perinteiset ajattelumallit provosoivalla tavalla.

Kokoelman toinen kreikkalaisista inspiraationsa ottava artikkeli on Pasi Väliahon "Salama ja hetki – ajatella kuvin", jossa kirjoittaja selvittää kuvan ja ajattelun kompleksista suhdetta valaisevalla tavalla. *"Platonin mukaan jokaisella asialla on kolme elementtiä, johon siihen kohdistuva tieto perustuu: nimi (onoma), määritelmä (logos) ja kuva (eidōlon – kuva heijastuman mielessä) Näiden jälkeen tulee neljäs elementti, joka on tieto asiasta (epistēmē)." (s. 77.)* Viides elementti, joka tässä luokittelusta puuttuu, on "itse olemus". Väliaho jäljittää tätä viidettä elementtiä kuvaan ja kuvan hetkellisytyteen. Kuvassa asia voi ilmaista itsensä ajattelulle puhtaassa muodossa. Väliahon mukaan *"kuva ei differentioi kvantitatiivisesti vaan suhteessa niihin potentiaalisuuksiin, jotka muodostavat asian itse."* (s.89–90.)

Kuvan potentiaalisuutta sivuavaa keskustelua jatkaa Mika Elon artikkeli "Walter Benjaminin mediaestetiikan erannoista: luovien politiikkaan". Elo käy seikkaperäisesti läpi Walter Benjaminin ajattelun taustoja tavoitteena haarukoida Benjaminin mediaestetiikan poliittista ulottuvuutta. Elo pääsee artikkelin lopussa Benjaminin dialektisen kuvan käsitteeseen, jossa poliittisuus tuntuu manifestoituvan. Benjaminille dialektinen kuva ei tähtää menneisyyden toisintamiseen vaan sen purkamiseen. Dialektisissa kuvissa historia itse asettuu näyttämölle. Kuvasta tulee kesuura, leikkauskohta, jossa toisenlainen historiankirjoitus voi alkaa.

Taru Elfvingin "Puhuteltuna, todistajana – Eija-Liisa Ahtilan videoinstallaatiot ja vuoropuhelun tila" liikkuu modernimmassa ulottuvuudessa. On hienoa, että kansainvälisesti Suomen merkittävien videotaiteilija Eija-Liisa Ahtila huomioidaan myös suomenkielisessä tieteilisessä kirjoittamisessa ja nimenomaan juuri tässä mediafilosofisessa ympäristössä, johon hänen teoksensa tuntuvat kaikkein luontevimmin kuuluvan. Elfvingin mukaan Ahtilan teosten kerronta ei ole representatiivista ja kuvailevaa toistoa vaan tapahtuma. Tätä tapahtumaa hän analysoi niin Jean-Luc Nancyn filosofian kuin Giorgio Agambenin (ei)-kommunikaation teorioiden avulla. Ahtilan teoksissa todellisuus asettuu katsojan ja teoksen väliin muodostaen välitilan, joka samanaikaisesti yhdistää ja erottaa meitä kaikkia.

Janne Vanhasen artikkeli "Uskollinen äänentoisto? – Huomioita äänitteen olemuksesta" pohtii, miten uskollinen äänentoisto, High fidelity, viittaa hifi-laitteiden tarkoitukseen toistaa tallennettu materiaali alkuperäisen kaltaisena. Vanhanen kyseenalaistaa tämän alkuperän ja pyrkii käsittämään äänitteitä perinteisen tapahtuma—tallennus muodon ulkopuolella. Lähtökohtana toimii Deleuzen Platonilta omiin tarkoituksiinsa siittävä simulakrumin käsite, joka affirmoi kopion asemaa omansa itsenäisenä olemassaolonaan. Vanhanen analysoi niin rock-musiikkia kuin old school ja new school hip hopia. Rock on hänen mukaansa alku fonografiselle musiikille, siis äänitteelle, esimerkiksi konsertin sijaan. Hip hopin myötä DJ:t vapauttavat musiikin symbolisista merkityksistä jotta voisimme kuulla maailman täynnä ääniä.

Jussi Parikka artikkelissaan "Ajattelun ja aistimisen virityksiä: media-arkeologia ja tulemisen problematiikka" pohtii, mihin media-arkeologia pystyy. Parikan mukaan media-arkeologian potentiaalisuuksien paljastaminen vaatii luonnolliseksi esitettyjen rajojen kuten biologian, ihmisen ja teknologian kaatamista. Deleuzen ja Spinozan hengessä ei ole mielekäästä pohtia, mitä ruumis on vaan on kysyttävä, mihin ruumis pystyy? *"Mediateknologioiden arkeologiassa [k]yse on moneuden kanavoimisesta elämään, jolloin horisontaaliset tartunnan vektorit päästetään toimimaan vertikaalisen puumallisen periytymän sijaan."* (s. 151). Käytännössä kyse on moneuden hyväksymisestä ja pyrkimyksestä ymmärtää elämää suhteessa mediaalisiin ilmiöihin, olivat ne sitten teknologisia, metodologisia tai sosiaalisia. Arkeologisesta näkökulmasta katsottuna kaikki tapahtuu ajassa ja aika ei ole vain tapahtumahistoria vaan ihminen on myös ajan tuote. Keskeinen haaste Parikan mukaan onkin: *"miten tuottaa menneisyys luovaksi ja aktiiviseksi osaksi nykypäivän ja tulevaisuuden mediaympäristöjä?"* (s. 173.)

Artikkelissaan "Halu, speaktaakeli ja tulemisen muodot" Jukka Sihvonen piirtää viiltävän kuvan maailmasta, joka on pelkkää *Pimp my ride* – ohjelmaa. Sihvonen lähtee liikkeelle näytösyhteiskunnasta, johon osallistumista ajaa eteenpäin kapitalistinen halu omaan hyötyyn. *"Media on tässä tarkastelussa ympäristö, jossa makrotason totalitarismi elää. Samalla se on kuitenkin joukko oireita, joiden kautta näennäisesti eheän kokonaisuuden halkeamat ja säröt tulevat näkyviin"* (s. 183). Halu määritetty helposti tavoitteellisuudeksi johonkin, kun se pitäisi nähdä mieluummin tuotantona tai tuottamisena itsestään. Speaktaakeliyhteiskunnassa duunarista tulee tuunari tai median prostituoitu, jonka halu on vain halua päivittää itseään.

Sihvosen kanssa mediakriittisillä linjoilla on myös Olli-Jukka Jokisaari. Jokisaaren artikkelin "Günther Anders mediafilosofina" lähtökohtana on ajattelu, jossa *"näkemys ihmisestä luonnon ja transendentin välissä ovat teknologisessa maailmassa riittämättömiä"* (s. 240). Teknologisessa kulutusyhteiskunnassa muun muassa mediat pitävät huolen ajattelusta ja luovat itseensä viittaavan järjestelmän, josta tuotemaailman ulkopuolinen todellisuus sulkeutuu pois. Toisaalta jokaisessa kuvassa piilee myös voimaa positiiviseen moraaliseen ajatteluun. Kuvat voivat mahdollistaa muutoksen.

Artikkelissaan "Yhdistää, ymmärtää, hämmentyä: viestinnän apriorioita ilmoitusteknologioiden aikakaudella" Konrad Paul Liessmann kääntää informaatiotyhteiskunnan ajatuksen pääläelleen ja esittää, että itse asiassa elämme disinformaatiotyhteiskunnassa. Liessmanin mukaan tämä johtuu ennen kaikkea viestintätiheyden lisääntyneestä määrästä – informaatiotulvasta, jonka läpi ei tahdo saada ääntään kuuluvaksi tai edes löytää kuultavia viestejä. Liessmanille viestintäteknologiat näyttävät kommunikaatiovälineiden sijaan häiriötekijöinä, jotka vaikeuttavat ihmisten välistä viestintää.

In medias res on antaumuksellinen katsaus mediafilosofiaan, joka vaatii myös lukijaltaan

heittäytymistä asioiden väliin. Sen tutkimuskohdetta tai tematiikkaa ei voi kutsua helpoksi, eikä se päästä lukijaansa helpolla. Brutaalin oransseihin kansiin puettu *In medias res* on väkivaltaa ajattelulle. Sen tarkoitus ei ole kulkea tuttuja polkuja tai toistaa valmiita ajatuksia vaan pakottaa lukijansa pinnistämään ajattelunsa urille, joihin skemaattiset kaavat ja saman toisto ei kuulu. Tätä voisi olla myös uusi suomalainen mediafilosofia.

Tero Karppi

[WiderScreen.fi 3/2008](#)

Lähteet

Jokisaari, Olli-Jukka, Parikka, Jussi ja Väliaho, Pasi (toim.) 2008, *In medias res. Hakuja mediafilosofiaan*. Turku: Eetos, s. 276.

© WiderScreen.fi 26.1.2009

ISSN 1795-6161

wider
screen

arkisto

toimitus

palaute

